

КРЄС (2013) 4

15 листопада 2013

**КОНСУЛЬТАТИВНА РАДА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУДДІВ
(КРЄС)**

Висновок № (2013) 16

Про відносини між суддями та адвокатами

прийнятий на 14-му пленарному засіданні КРЄС

(м. Страсбург, 13 – 15 листопада 2013)

I. ВСТУП

1. Відповідно до напрямів діяльності, затверджених Комітетом Міністрів, Консультативна Рада Європейських суддів (КРЕС) вирішила підготувати на 2013 рік Висновок про відносини між суддями та адвокатами, задля кращої якості та ефективності судочинства.

2. Висновок готувався на основі попередніх Висновків КРЕС та відповідних інструментів Ради Європи, особливо Європейської Хартії про Статус суддів (1998), Хартії суддів (2010) та Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів стосовно суддів: незалежність, ефективність та обов'язки. Також до уваги беруться Основні принципи Організації Об'єднаних Націй стосовно Незалежності Судової влади (1985), Основні принципи Організації Об'єднаних Націй про Роль адвокатів (1990), Бангалорські Принципи поведінки суддів (2002) и Коментар Групи єдності судової влади до Бангалорських Принципів (2007). Далі, Висновок використовує напрацювання Ради об'єднань адвокатів та союзів правників Європи (CCBE), особливо Кодекс поведінки європейських адвокатів (1998, зі змінами в 2002 та 2006) та Хартію основоположних принципів діяльності європейських адвокатів (2006).

Приймаються до уваги відповіді держав на анкету та звіт, підготовлений науковим експертом пані Наталі Фріццо (Франція), а також матеріали обговорення з конференції в Парижі, яка проходила 7 листопада 2012 року, організована спільно КРЕС та Паризькою Асоціацією Адвокатів, а також з конференції в Римі 13 червня 2013 року, організованій КРЕС, Вищою Радою судової влади Італії та Національною радою адвокатів Італії.

КРЕС також консультувалась із CCBE в процесі підготовки цього Висновку.

II. РОЛІ СУДДІВ ТА АДВОКАТІВ У ВІДПРАВЛЕННІ ПРАВОСУДДЯ.

3. Держави, які керуються принципом верховенства закону, повинні організувати свої судові системи таким чином, щоб верховенство закону та повага до основоположних прав та свобод гарантувалась відповідно до Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція), а також прецедентного права Європейського суду з прав людини (далі – Суд). І судді, і адвокати відіграють найважливіші ролі у досягненні цієї мети у найкращий можливий спосіб.

КРЕС вже визнавала суттєву роль співпраці між різними сторонами, зацікавленими в належному відправленні правосуддя та взаємодії між цими учасниками. Таким чином, в параграфі 10 Висновку № (2009) 12 КРЕС підтвердив, що дотримання спільних правових принципів та етичних цінностей усіма професійними учасниками судового процесу є необхідною умовою для належного відправлення правосуддя.

4. Судді та адвокати відіграють різні ролі в судовому процесі, проте внесок представників обох професій є необхідним для досягнення справедливого та ефективного рішення в усіх судових процесах-відповідно до закону.

5. Параграф 2 Основних Принципів Незалежності Судової влади, передбачає, що судова влада повинна вирішувати справи неупереджено, на основі фактичних даних та відповідно до закону, не підпадати під будь-які обмеження, зовнішні впливи, стимули, тиск, погрози чи втручання, прямі чи опосередковані, з боку будь-якої зі сторін чи з іншої причини. В цьому ж документі, в

параграфі 6 зазначено, що принцип незалежності судової влади наділяє та вимагає від судової влади справедливого розгляду судових справ та поваги до прав сторін.

КРЕС підкреслила в своєму першому Висновку (Висновок № 1 (2001)), що судова незалежність не є прерогативою чи привілеєм суддів, але є передумовою верховенству закону та гарантією для тих, хто шукає та очікує на правосуддя.

6. В межах професійного обов'язку захисту прав та інтересів своїх клієнтів адвокати мають також відігравати суттєву роль в справедливому відправленні правосуддя. Параграф 6 Коментаря до Хартії Основовположних принципів діяльності європейських адвокатів ССВЕ так визначає роль адвоката: *„Роль адвоката, найнятого приватною особою, юридичною особою чи державою, включає в себе роль радника, довірену особу та представника клієнта, професіонала, якого поважають треті сторони, та незамінного учасника справедливого судового процесу. Втілюючи всі ці елементи, адвокат, який щиро служить інтересам та захищає права свого клієнта, також виконує функції адвоката в Суспільстві, які виражаються в попередженні та запобіганні конфліктам, в забезпеченні вирішення конфліктів відповідно до визнаних принципів цивільного, адміністративного та кримінального права та з врахуванням прав та інтересів осіб, в подальшому розвитку закону, а також в захисті свободи, справедливості та верховенства закону”*. Як зазначено в параграфі 1.1 Кодексу поведінки європейських адвокатів ССВЕ, повага до професійної діяльності адвокатів - важлива умова для верховенства закону та демократії в суспільстві. Керівні принципи ООН щодо Ролі Адвокатів визначають, що належний захист прав та основоположних свобод, якими наділена кожна особа, чи то економічні, соціальні та культурні, громадянські чи політичні, вимагає забезпечення доступу громадян до отримання юридичних послуг, які надають незалежні правники. Принцип 12 передбачає, що адвокати мають повсякчас підтримувати честь та гідність своєї професії як незамінні учасники відправлення правосуддя.

7. Судді та адвокати мають бути незалежними в процесі виконання своїх обов'язків, а також повинні бути та усвідомлюватись як незалежні один від одного учасники. Ця незалежність затверджена Кодексами поведінки кожної з професій. КРЕС вважає таку незалежність життєво необхідною для належного відправлення правосуддя.

КРЕС посилається на Рекомендацію СМ/Рес (2010) 12, параграф 7, в якому зазначено, що незалежність суддів має гарантуватися на найвищому законодавчому рівні. Незалежність адвокатів має гарантуватися таким самим чином.

8. КРЕС посилається на параграф 12 Рекомендації СМ/Рес (2010) 12, в якому зазначено, що без шкоди для своєї незалежності судді та представники судової влади мають підтримувати робочі відносини з установами та органами влади, які беруть участь в управлінні та керуванні діяльності судів, разом із професійними учасниками, чиї трудові обов'язки направлені на забезпечення ефективного відправлення правосуддя. Конструктивні відносини однаково необхідні в процесі розгляду справ задля досягнення справедливого та ефективного розгляду справи.

9. Можна виокремити дві сфери відносин між суддями та адвокатами:

- з одного боку, відносини між суддями та адвокатами, які походять від процесуальних принципів та правил в кожній країні, і які мають прямо впливають на ефективність та якість судочинства. У висновках та рекомендаціях, викладених у Висновку № (2008) 11 „Про якість судових рішень”, КРЕС відзначив, що стандарт якості судових рішень - це результат взаємодії між численними учасниками судової системи;

- з другого боку, відносини, які впливають з професійної поведінки суддів та адвокатів, та які потребують взаємної поваги до ролей, що відіграють обидві сторони, та конструктивного діалогу між суддями та адвокатами.

III. ПОКРАЩЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН, ДІАЛОГУ ТА ЗВ'ЯЗКУ ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

10. Судді та адвокати розділяють основоположний обов'язок, а саме, дотримання процесуальних норм, та принципів справедливого судочинства.

На думку КРЕС, конструктивні відносини між суддями та адвокатами покращать якість та ефективність здійснення судочинства. Вони також допоможуть в задоволенні потреб сторін: позивачі очікують, що їх та їх адвокатів буде почуто, також вони очікують на спільну роботу суддів та адвокатів, направлену на досягнення справедливого вирішення спору відповідно до закону в розумні строки.

11. Якість та ефективність судочинства залежить, в першу чергу, від належного процесуального законодавства та норм з принципових аспектів процесу в цивільних, кримінальних та адміністративних справах. Держави мають прийняти такі положення у відповідності до Статті 6 Конвенції. Процес розробки проектів таких положень з цього приводу має включати в себе обговорення цих проектів із суддями та адвокатами, не в інтересах кожної з професій, проте з метою забезпечити справедливе судочинство. Також важливим є обговорення законопроектів із користувачами судових послуг. Необхідно, щоб процесуальні норми регулярно підлягали оцінці та оновленню за потребою, а судді, адвокати та користувачі судовими послугами залучались до цього процесу.

12. КРЕС вважає, що таке законодавство має забезпечити суддів ефективними процесуальними інструментами задля дотримання принципів справедливого судочинства та попередження невинуватених затримок та використання незаконної тактики затягування розгляду справи. Таке законодавство має бути усталеним та повинно передбачати чіткі та справедливі строки, проте дозволяти певну гнучкість.

13. Процесуальні норми формують необхідний інструмент для вирішення правових спорів. Процесуальні норми обумовлюють відповідні ролі суддів та адвокатів. Добра обізнаність та розуміння цих норм суддями та адвокатами є необхідними задля справедливого і своєчасного розгляду проваджень.

14. Керівні принципи, затверджені на інституційному рівні також можуть сприяти співпраці ті діалогу. КРЕС вважає, що суди мають заохочувати усталення судової практики досягнення угод між судами та адвокатурою. Угоди, які стосуються організації та розгляду справ, існують в численних судових системах, в різних формах¹. КРЕС ще раз підтверджує, що такі процесуальні угоди мають регулюватися процесуальним законодавством та повинні бути публічними з метою забезпечення прозорості в інтересах адвокатів та учасників процесу.

15. На практиці, процесуальні норми, стосуються вони цивільних, кримінальних чи адміністративних справ, в більшості випадків складні та породжують численні процесуальні стадії та, проміжні звернення апеляції. Це може спричинити необґрунтовані відкладення розгляду справи та додаткові витрати сторін та суспільства в цілому. КРЕС підтримує діяльність аналізу та оцінювання існуючих процесуальних норм в державах-членах та розроблення, де необхідно, більш прозорих та зрозумілих норм.

¹ Див. Дослідження СЕРЕІ №16 «Угоди та судовий процес в Європі»

Міжнародний обмін досвідом між суддями та адвокатами повинно сприяти розвитку „найкращої практики” в сфері дотримання процесуальних рамок. Однак до уваги мають прийматися різні соціальні та правові традиції країн.

16. Рівний доступ до інформації з процесуального та матеріального права, а також до визначного прецедентного права має бути забезпечено максимально широко, як для суддів, так і для адвокатів. КРЕС посиляється на параграф 24 Висновку № 14 (2011), в якому зазначено, що судова влада повинна створювати прецедентне право або щонайменш розмішувати визначні судові рішення в інтернеті i) безкоштовно ii) в доступній формі та iii) із врахуванням законодавства про захист персональних даних.

17. Судді та адвокати мають співпрацювати задля задоволення потреб сторін. З приводу цього КРЕС вважає за важливе розвивати планування судових засідань та процесуальних графіків задля полегшення, в інтересах сторін, ефективної співпраці між суддями та адвокатами. Далі, судді та адвокати мають співпрацювати для задоволення потреб сторін через затвердження мирових угод. Відповідно до Висновку № (2004) 6 КРЕС рекомендував поширювати практику застосування мирових угод. Спільні навчальні курси можуть поліпшити розуміння відповідно ролей суддів та адвокатів в сфері мирного врегулювання спорів шляхом примирення чи медіації.

18. Необхідно запровадити належний зв'язок між судами та адвокатами з метою гарантування швидкості та ефективності розгляду справ. КРЕС вважає, що держави мають ввести системи, які полегшують комп'ютерний зв'язок між судами та адвокатами з метою покращення послуг для адвокатів та надати їм можливість з легкістю знайомитись зі станом розгляду справ. Згідно Висновку № (2011) 14 “Правосуддя та інформаційні технології”, КРЕС зазначає, що інформаційні технології відіграють центральну роль у забезпеченні інформацією суддів, адвокатів та інших зацікавлених представників судової системи разом із суспільством та ЗМІ.

IV. РОЗВИТОК ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ ТА ПОВАГИ ДО КОЖНОЇ ЗІ СТОРІН – ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ

19. Судді та адвокати мають кожен свій перелік етичних принципів. Однак декілька етичних принципів є спільними і для суддів, і для адвокатів, наприклад, дотримання закону, професійна таємниця, честь та гідність, повага до сторін, професіоналізм, справедливість та взаємоповага.

20. Етичні принципи суддів та адвокатів повинні також стосуватися відносин між цими двома професіями.

Стосовно суддів КРЕС заявив в Висновку № 3(2002), в параграфі 23, що судді мають однаково розсудливо ставитись до усіх учасників (наприклад, сторін, свідків, представників), не роблячі винятків на незаконних підставах чи таких, що є несумісними зі здійсненням функцій відправлення правосуддя. Параграф 5.3 Бангалорських принципів зазначає, що суддя має виконувати свої суддівські обов'язки з належним розсудом стосовно всіх учасників, таких як сторони, свідки, адвокати, працівники апарату суду та інші судді, без винятків з невідповідних підстав, несуттєвих для належного виконання таких обов'язків. Суддя має підтримувати порядок та благопристойність дебатів в усіх судових засіданнях, бути терпеливим, витриманим та ввічливим по відношенню до сторін, присяжних, свідків, адвокатів та інших осіб, з якими суддя співпрацює за посадою.

Стосовно адвокатів параграфи 4.1, 4.2, 4.3 та 4.4 Кодексу поведінки для європейських адвокатів ССВЕ містять наступні принципи : адвокат, який постає перед судом чи приймає участь в справі,

має дотримуватись правил поведінки, прийнятих в цьому суді чи трибуналі. Адвокат завжди має належну увагу приділяти справедливому розгляду справі в суді. Адвокат, підтримуючи належну повагу та ввічливість по відношенню до суду, повинен захищати інтереси клієнта гідно та безстрашно, незважаючи на інтереси адвоката чи на будь-які наслідки, які можуть настати для нього самого чи іншої особи. Адвокат не повинен ніколи свідомо надавати суду неправдиву інформацію або таку, що вводить в оману.

21. КРЕС вважає, що відносини між суддями та адвокатами мають базуватися на взаємному розумінні ролі кожного з них, на взаємоповазі та незалежності один від одного.

Виходячи з цього, КРЕС вважає за необхідне розвивати діалоги та обміни досвідом між суддями та адвокатами на предмет їхніх взаємовідносин на національному та європейському інституційному рівні. До уваги мають братися кодекси етики суддів та адвокатів. Виходячи з цього, КРЕС закликає до визначення спільних етичних принципів, таких як обов'язковість незалежності, обов'язок дотримуватися верховенства права повсякчасно, співпраця задля справедливого та швидкого судочинства, постійність професійного навчання. Професійні асоціації та незалежні владні органи суддівського корпусу та адвокатури мають відповідати за цей процес.

22. Навчальні конференції для суддів та адвокатів мають враховувати їхні ролі та відносини з огляду на основну мету – сприяння справедливому та ефективному вирішенню спорів, не порушуючи незалежність обох сторін. КРЕС посилається на параграф 10 Висновку №12 (2009), в якому зазначено, що, по можливості, спільні навчання суддів, прокурорів та адвокатів на теми спільного інтересу можуть зробити внесок у досягнення найвищої якості правосуддя.

23. В державах-членах Ради Європи судді приймаються на посаду різними способами. КРЕС посилається на звіт СЕРЕJ «Оцінка європейських судових систем» в редакції 2012 року, Глава 11.1. В деяких країнах судді переважно обираються серед найбільш досвідчених адвокатів. В інших країнах кар'єрні шляхи суддів та адвокатів не перетинаються. В цих країнах розвиток взаєморозуміння між двома професіями є особливо важливим. Однією з можливостей сприяти такому порозумінню є впровадження інтернатури для суддів-стажистів в юридичних фірмах та для адвокатів-стажистів в судах. В такому випадку вкрай важливим є гарантування дотримання вимог незалежності та неупередженості, а також прозорості в організації такої інтернатури.

24. Відносини між суддями та адвокатами завжди мають носити характер неупередженості та виглядати такими зі сторони. Судді та адвокати мають повністю усвідомлювати це, а належні процесуальні та етичні норми охороняти цю неупередженість.

25. Як судді, так і адвокати мають право на свободу висловнь згідно Статті 10 Конвенції.

Однак, судді повинні зберігати таємницю обговорення в суді та неупередженість, що передбачає, серед іншого, утримання від коментування судових проваджень та дій адвокатів.

Свобода висловлювань адвокатів також має певні межі задля підтримки, як це зазначено в статті 10, параграфі 2 Конвенції, авторитету та неупередженості судової влади². Повага до колег, повага до верховенства закону та справедливого відправлення правосуддя – принципи (h) та (i) Хартії про Основоположні Принципи діяльності європейських адвокатів ССВЕ – вимога утримання від образливої критики колег, конкретних суддів та судових процедур та рішень .

² Також див. Рішення ЄСПЛ *Nikula v. Finland*, 21 березня 2002 р., *Amihalachioaie v. Moldova*, 20 квітня 2004 р.

V. РЕКОМЕНДАЦІЇ

КРЄС знову підтверджує, що: *«дотримання спільних принципів та етичних цінностей всіма професійними учасниками судочинства є необхідним задля належного відправлення правосуддя»* та викладає наступні рекомендації:

I. КРЄС рекомендує державам запровадити відповідні положення, які регламентують діяльність суддів та адвокатів та уповноважує суддів на ефективне застосування принципів справедливого судочинства та попередження застосування незаконної тактики затягування процесу сторонами. Також рекомендується проводити обговорення між суддями, адвокатами та користувачами судових послуг в процесі підготовки таких положень; проводити оцінку процесуальних норм.

II. КРЄС підтримує обмін міжнародним досвідом між суддями та адвокатами з огляду на розроблення «кращої практики» в сфері застосування процесуальних норм, однак, із врахуванням різних соціальних та правових традицій заінтересованих країн .

III. КРЄС рекомендує суддям організовувати розгляд судових справ в рамках діючого процесуального законодавства, а також затверджувати, після обговорення зі сторонами, графіки процесуальних дій, які б, наприклад, виокремлювали процесуальні стадії, встановлювали для них розумні та відповідні строки та визначали способи та строки для подачі письмових та усних клопотань та доказів.

IV. КРЄС рекомендує розвивати лінії зв'язку між судами та адвокатами. Судді та адвокати мають підтримувати зв'язок на всіх стадіях судового процесу. КРЄС вважає, що держави повинні запровадити комп'ютерні системи, які б полегшували спілкування між судами та адвокатами.

V. Задля задоволення потреб сторін КРЄС рекомендує розвивати порядок мирного врегулювання спорів. Передбачається, що розуміння відповідних ролей суддів та адвокатів в процесі мирного врегулювання шляхом примирення чи медіації, є необхідним фактором для досягнення цієї мети; також необхідно запроваджувати спільні навчання на тему різноманітних способів досягнення мирного врегулювання спорів.

VI. КРЄС рекомендує розвивати діалоги та обміни досвідом між суддями та адвокатами з приводу їхніх взаємовідносин на інституційному рівні (як на національному, так і на міжнародному), приймаючи до уваги Кодекси етики адвокатів та суддів. Такий діалог має полегшувати взаєморозуміння та повагу до ролей кожної зі сторін, із врахуванням незалежності суддів та адвокатів.

VII. КРЄС вважає, що у відповідних випадках, спільні навчання суддів та адвокатів з тем спільного інтересу можуть покращити якість та ефективність правосуддя.